

INTERNATIONAL LAW AND INTERNATIONAL RELATIONS

DOI: 10.46340/eppd.2022.9.6.1

Nataliia Kovalko, Doctor of Laws

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5550-9267>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

PEACE: ASSESSMENT OF THE STATE AND FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF DEVELOPMENT (ON THE EXAMPLE OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR)

Наталія Ковалко, д. ю. н.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

МИР: ОЦІНКА СТАНУ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРИНЦИПІВ РОЗБУДОВИ (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ)

The article highlights the main theoretical approaches and concepts of interpretation of the "peace" category, conducting a comparative analysis and revealing characteristic differences. In today's world, the importance of developing a new concept of peace in order to ensure long-term and stable coexistence of states is emphasized. The author highlights complexity in the vision of approaches to peace and in solving problems related to its development as one of the main factors of modern peacebuilding. The need for a comprehensive study of the conflicting parties' needs and interests, taking into account the specificity and uniqueness of their conflict interaction, was also emphasized. Special emphasis is placed on the fundamental importance of the superiority of the "bottom-up" approach and the development of civil society in today's conditions for the formation of a culture of peace and the personal responsibility of each citizen.

Using the Russian-Ukrainian war as an example, the author conducted a study of the positions of the world's countries regarding events in Ukraine from 2014 to 2022. The major shifts in world opinion regarding Russia's invasion of Ukraine and the international community's actions in restraining the aggressor country have been identified. On the basis of this, the commitment of states to the liberal-idealist or realistic theory of peace is determined. The article also examines the differentiation of views on the Russian-Ukrainian war within the Visegrad Group.

Particular attention in the article is devoted to the outline of the main principles of international law concerning friendly relations between states and their cooperation in accordance with the UN Charter. Emphasis is placed on modern problems related to the violation and loose interpretation of the principles of peaceful coexistence of states, which generally nullifies their content.

Keywords: peace, peace building, liberal-idealist theory, realism, principles of international law, Russian-Ukrainian war.

Вступ. Після тривалого нарощування російських військ уздовж кордону України та заперечень про свій намір напасти на українські землі 24 лютого 2022 року Росія розпочала широкомасштабне вторгнення, цинічно назвавши це «спеціальною військовою операцією». З перших днів російські війська порушують будь-які можливі правила ведення війни, вчиняють масові воєнні злочини як проти військових, так і цивільних осіб, обстрілюють ракетами українські міста та регіони. Наразі підсумувати наслідки такого жорсткого відкритого воєнного нападу не видається можливим

через те, що активні військові дії тривають й кожного дня Україна зазнає нападів з боку країни-агресора. Однак уже сьогодні беззаперечно можна стверджувати, що в лютому розподілилося на до та після життя не лише громадян України, але і всього світу. У контексті цього дослідження, яке здійснено авторкою в рамках стипендіальної програми у *Варшавському університеті за підтримки Міжнародного Вишеградського фонду*, найбільший інтерес викликають зміни, які торкнулися таких понять, як мир та розбудова миру. Саме на прикладі російсько-української війни, яка бере свій початок ще з 2014 року, простежується докорінна зміна сприйняття цих понять, що відкриває нові можливості та перспективи у формуванні сучасного бачення концепту миру.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні існує чимало теоретичних підходів та концепцій трактування категорії «мир». Серед підходів найбільш поширеним є запропонований норвезьким дослідником Й. Галтунгом поділ миру на два типи: негативний та позитивний. Негативний мир передбачає відсутність прямого насильства та зосереджує зусилля в контексті миробудування на зменшенні впливу факторів, що обумовлюють існування таких явищ, як війна, збройні конфлікти між державами та всередині держав¹.

Позитивний мир передбачає відсутність як прямого, так і структурного насильства. У контексті позитивного миру зусилля з миробудування зосереджені не лише на зупиненні або недопущенні таких негативних явищ, як війна чи збройний конфлікт, а також й на конструктивному вирішенні конфліктів, відновленні стосунків та створенні соціальних систем, які обслуговують потреби всього населення, виходячи з умов рівності, справедливості та розвитку².

Щодо теорій, то найбільш традиційними вважаються ліберально-ідеалістична та реалістична. Одним з напрямків ліберально-ідеалістичної теорії є ідеалізм, який вважається фундаментом дискусій про мир. Як відзначає І.Г. Паніна, ідеалізм спирається на бачення миру без війни, роззброєння та надії на те, що війна може бути врешті-решт викорінена. У рамках цього напрямку мир сприймається як благо, яке потребує відповідних засобів його гарантування та підтримки у вигляді «мирних планів» та «проектів миру»³. На думку професора О.П. Річмонда, головна мета миру в контексті теорії ідеалізму – досягти такого стану загального миру, який уособлює повну суспільну, політичну і економічну гармонію. Саме з таких держав має складатися світ, адже це прямий шлях до міжнародного миру та безпеки⁴.

У цілому ліберально-ідеалістична теорія розглядає мир як ідеальну, але досягну глобальну мету, досягнення якої передбачає співпрацю та взаємодію держав, інституцій та організацій у рамках міжнародного права, ліберальних економічних норм і функціональної системи управління⁵. За цієї теорії передбачається ієрархія цінностей як «згори-вниз», так і «знизу-вгору» (орієнтована на суспільство). Зокрема, остання обумовлена тим, що для лібералізму є характерним наявність суспільної домовленості вільних індивідів з урядом держави, що відображає концепт ліберальних принципів у діяльності демократичних та прозорих інституцій. Варто відзначити, що Й. Галтунг також наголошує на важливості підходу «знизу-вгору» через децентралізацію соціальних та економічних структур, оскільки це обумовлює перехід суспільства від структур примусу та насильства до культури миру⁶.

Також позитивна епістемологія миру в межах ліберально-ідеалістичної теорії передбачає відсутність фізичного та структурного насилля, але не виключає можливість проведення оборонних війн.

З позиції теорії реалізму мир розглядається як антитеза війни або, як відзначав Т. Гоббс, період підготовки до війни⁷. І.Г. Паніна зауважує, що реалісти виробили негативну епістемологію миру, де мир розглядається як тимчасовий стан між війнами. Характерними особливостями миру в контексті реалізму є те, що міжнародний порядок є результатом панування могутнього гегемона або міжнародної системи («центри сили», «стрижневі держави»), які у свою чергу є відповідальними

¹ Galtung, J. (2011). Peace, Positive and Negative. The Encyclopedia of Peace Psychology. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470672532.wbep189>.

² Там само.

³ Паніна, І. Г. (2022). Дослідження миру: основні теоретичні перспективи. *Політичне життя*, 1, 92-107.

⁴ Richmond, O. P. (2008). *Peace in international relations*. London: Taylor & Francis e-Library, 218.

⁵ Паніна, І. Г. (2022). Дослідження миру: основні теоретичні перспективи. *Політичне життя*, 1, 92-107.

⁶ Galtung, J. (2011). Peace, Positive and Negative. The Encyclopedia of Peace Psychology. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470672532.wbep189>.

⁷ Webel, C., Galtung, J. (2007). *Handbook of Peace and Conflict Studies*. London, New York: Routledge, 424.

за управління конфліктами. Відповідно бачення миру є обмеженим уявленнями, інтересами та кордонами певної держави або міжнародної системи, як потужного та домінуючого актора на арені міжнародних відносин. Конфлікти в таких випадках вирішуються не через досягнення консенсусу, а через панування «миру переможця» та його нав'язування іншим.

Отже, основною відмінністю реалістичної теорії від ліберально-ідеалістичної є те, що остання зосереджує свою увагу переважно на дослідженні питань миру та шляхів його розбудови, а реалісти віддають перевагу дослідженням війни та ключових факторів існування цього явища. Варто відзначити, що серед науковців існує критика обох теорій. Наприклад, Н. Фанк вважає, що, коли ідеалістичний мир відокремлюється від реальності, він позбавляється й свого органічного змісту¹, у той час, як Д. Франсіс, критикуючи реалістів, наголошує на неможливості досягнення миру через війну². І.Г. Паніна зазначає, що реалізм є привабливим для влади й політичної еліти, оскільки в умовах кризи дозволяє генерувати прагматичні й швидкі рішення, водночас він не грає на руку розвитку «мирного мислення»³.

Повертаючись від теорії до практики, а саме подій, які наразі відбуваються в Україні, очевидним є той факт, що, коли сусідом *суверенної, незалежної*, демократичної держави виявляється країна-агресор, яка безжалюбно знищує українські міста через імперські амбіції, казати про можливість досягнення миру виключно єдиним правильним шляхом виявляється неможливим.

Перший етап російсько-української війни розпочався в 2014 році на сході України. Передувало цьому тривале протистояння українського народу владній верхівці в ході Революції гідності, у результаті чого відбулося усунення тодішнього проросійського президента В. Януковича. У подальшому збройна агресія Росії вилася в захоплення нею Криму, серії проросійських виступів в Україні, проголошення «державних суверенітетів» Донецької Народної Республіки та Луганської Народної Республіки та довготривалої війни на Донбасі. Своїми діями Росія порушила ряд договорів про дружбу та партнерство з Україною, а також нівелювала надані Україні гарантії за Договором про нерозповсюдження ядерної зброї. Попри факти та докази участі збройних сил Росії у війні на сході України офіційного визнання Росією цього вторгнення не відбулося, через що ця війна отримала назву «гібридної» або «неоголошеної війни»⁴.

Світова спільнота не залишилася осторонь від цих подій на сході України. Зокрема, скликалася низка засідань Ради Безпеки ООН, Генеральний секретар НАТО у своїй заяві засуджував вторгнення російського «гуманітарного конвою» та оцінював роль Росії на українському Донбасі як агресора; Верховний представник Європейського Союзу із закордонних справ і політики безпеки висловлював серйозну стурбованість подіями на сході України та наполегливо радив Росії «відвести свої війська від кордону України та припинити будь-які подальші дії, спрямовані на дестабілізацію країни»⁵. Водночас попри численні занепокоєння, стурбованості та осудливі заяви з боку світових лідерів та інших небайдужих держав та навіть попри ведення економічних санкцій Європейським Союзом Росія так й не припинила відсилати свої військові активи в Україну. До того ж вона продовжувала здійснювати низку інших заходів з огляду обраної тактики ведення гібридної війни у вигляді кібератак, економічного тиску та пропаганди.

У результаті війна на сході України перетворилася на «позиційне протистояння в окопах з тенденцією до заморожування конфлікту»⁶. Численні переговори та домовленості щодо врегулювання конфлікту та встановлення миру на Донбасі, як у вигляді нормандського формату, так й мінських домовленостей, зайшли врешті-решт у глухий кут, оскільки Росія продовжувала відхрещуватися від своєї участі в цій війні. Зокрема, російська влада наполягала на тому, що війна

¹ Funk, N. (2002). Peace Paradigms: Five Approaches to Peace. *Gandhi Marg Journal* <<https://www.mkgandhi.org/articles/peace%20paradigms.htm>> (2022, November, 07).

² Francis, D. (2004). *Rethinking War and Peace*. London: Pluto Press, 177.

³ Паніна, І. Г. (2022). Дослідження миру: основні теоретичні перспективи. *Політичне життя*, 1, 92-107.

⁴ Wikipedia (2022). *Війна на сході України* <https://uk.wikipedia.org/wiki/Війна_на_сході_України> (2022, листопад, 07).

⁵ Wikipedia (2022). *Міжнародна реакція на російсько-українську війну з 2014* <[https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_реакція_на_російсько-українську_війну_\(з_2014\)#:~:text=Ештон%20наполегливо%20порадила%20Росії%20«відвести,щодо%20забезпечення%20правопорядку%20зважаємим%20чином»](https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_реакція_на_російсько-українську_війну_(з_2014)#:~:text=Ештон%20наполегливо%20порадила%20Росії%20«відвести,щодо%20забезпечення%20правопорядку%20зважаємим%20чином»)> (2022, листопад, 07).

⁶ BBC News Україна (2020). *Карабах і Донбас: як спалахують "заморожені" конфлікти і воюють безпілотники* <<https://www.bbc.com/ukrainian/features-54389493>> (2022, листопад, 07).

на Донбасі є внутрішньоукраїнською, «громадянською війною», тому зупинити війну на Донбасі можна лише шляхом переговорів українців з українцями¹.

Однак уже наприкінці 2021 року Росія змінила свої звичні наративи. Так, у грудні 2021 року російською владою було висунуто низку претензій та звинувачень до західних країн через нібито «експансію НАТО». У світлі цього безпосередньо до України була висунута вимога щодо надання гарантії неприєднання до НАТО та відмови від постачання західних озброєнь. В інакшому випадку Росія погрожувала «невизначеною військовою відповіддю». Водночас наміри та прагнення України щодо європейської інтеграції та приєднання до НАТО були результатами вільного вибору її народу. Тому їх непорушність була очевидною.

У результаті 24 лютого 2022 року вся Україна прокинулася о 03:40 через масштабні ракетні обстріли українських міст та вторгнення російських військ на українську територію. Найбільш іронічним видається те, що російська риторика від «внутрішньоукраїнської» та «громадянської війни» перетворилася на відверту антиукраїнську пропаганду, головними тезами якої стало «панування нацизму», «підтримуваний Заходом геноцид росіян, яких Росія повинна врятувати» та «захист російської мови»².

На цей раз реакція світу на події в Україні була не лише вкрай осудливою щодо Росії, але й більш рішучою в стримуванні дій країни-агресора. Європейський Союз, ООН, НАТО, ОБСЄ одностайно висловили свою підтримку Україні, засудивши жорсткий напад Росії. Президент Парламентської асамблеї НАТО в перші ж дні наголосив на необхідності запровадження комплексного пакета масових, нищівних і тривалих санкцій щодо Росії. У результаті російське вторгнення в Україну в 2022 році, окрім широкого міжнародного осуду з боку урядів і міжурядових організацій, зумовило й уведення нових безпрецедентних економічних санкцій проти Росії, які спричинили її фінансову кризу³. Окрім того, було запроваджено:

- заборону російським літакам використовувати повітряний простір Європейського Союзу, США та інших країн світу;
- заборону SWIFT для деяких російських банків, серед яких системно значущі та найбільші за активами кредитні організації Росії;
- обмеження можливості в'їзду, проживання та отримання громадянства для громадян Росії;
- заборону діяльності деяких російських ЗМІ тощо.

Понад 60 світових компаній, зокрема які є лідерами в галузях харчування, спорту, технологій, медіа, освіти та фінансів, згорнули свою діяльність у Росії, висловивши тим самим свою солідарність у запровадженні санкцій⁴. По всьому світу відбулися масові акції, протести та демонстрації проти війни в Україні, до участі в яких долучилися небайдужі люди зі всього світу.

Найбільш непередбачуваним наслідком російського вторгнення в Україну в 2022 році стало постачання зброї та обладнання для оборони й захисту українських територій. Якщо в 2014 році військова допомога обмежувалася виключно сухпайками, спецодягом та незначною кількістю боєприпасів, то в 2022 році постачання охопило набагато більші масштаби, включаючи летальну зброю. Також безпрецедентним явищем з часів Другої світової війни стало підписання 9 травня 2022 року президентом США Джо Байденом Закону про ленд-ліз для оборони демократії Україною (Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022), яким передбачено можливість швидко надавати озброєння та інші матеріально-технічні ресурси Україні урядом США.

У цілому на міжнародному рівні реакція багатьох країн світу на вторгнення Росії в Україну була негативною. Зокрема, із заявами на підтримку України виступили майже всі країни Європи, Австралія, Нова Зеландія, Південна Корея, Японія, США, Канада та Колумбія. Водночас залишилися й такі країни, які **повністю або частково підтримують Росію** (Венесуела, Куба,

¹ Радіо Свобода (2021). *Речник Путіна відповів Зеленському про прями переговори щодо Донбасу* <<https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-zelensky-pryami-perehovory-donbas/31588678.html>> (2022, листопад, 07).

² Wikipedia (2022). *Російське вторгнення в Україну (2022)* <[https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_\(2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_(2022))> (2022, листопад, 07).

³ Wikipedia (2022). *Міжнародна реакція на російське вторгнення в Україну 2022 року* <https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_реакція_на_російське_вторгнення_в_Україну_2022_року> (2022, листопад, 07).

⁴ Wikipedia (2022). *Санкції проти Росії (2022)* <[https://uk.wikipedia.org/wiki/Санкції_проти_Росії_\(2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Санкції_проти_Росії_(2022))> (2022, листопад, 07).

Нікарагуа, Еритрея, Білорусь, Сирія, М'янма та Північна Корея). Є й такі, що намагаються зберігати нейтралітет¹.

Повертаючись до розглянутих вище теорій миру можна бачити прихильниками якої з них є ті чи інші країни на прикладі їх позиції щодо російсько-української війни. Відповідно ліберально-ідеалістична теорія миру більш характерна для країн, які висловили свою підтримку Україні, в той час, як реалістична теорія миру – тим, хто підтримує псевдо імперський режим. Пояснюється це відмінністю у відданні переваги «взаємоповазі» проти «домінування», «мирному співіснуванню» проти «миру переможця». Якщо ж розглядати реакцію світу на російсько-українську війну виходячи з підходу Й. Галтунга, то очевидним стає факт переходу від миробудування, спрямованого на зменшення переважно структурного насильства в 2014 році, до миробудування заради зменшення впливу прямого, проявом якого стала війна в 2022 році.

У контексті нашого дослідження викликає інтерес також диференціація поглядів на російсько-українську війну на регіональному рівні. Зокрема, на прикладі країн Вишеградської групи, до якої входять Польща, Чехія, Угорщина і Словаччина, можна побачити наскільки неоднотайними можуть бути позиції країн на події у світі, попри географічну близькість, спільне минуле та цілі закордонної політики.

Перш за все, варто відзначити, що на початку вторгнення 2022 року всі країни Вишеградської групи офіційно засудили російську агресію та підтримали Україну, надавши фінансову, гуманітарну та іншу допомогу. У кожній з країн Вишеградської групи відбулися багатотисячні протести на підтримку України. Кожна з країн погодилися приймати українських біженців, які вимушені були залишити батьківщину. За даними Агенції ООН у справах біженців (UNHCR) станом на 1 листопада 2022 року, близько 31 тисяча українців подалися на тимчасовий захист в Угорщині, 99 тисяч у Словаччині, 455 тисячі у Чехії та 1, 4 млн у Польщі².

Прем'єр-міністри Польщі та Чехії були одними з перших західних лідерів, які прибули до України під час повномасштабного російського вторгнення. Президент Польщі першим особисто виступив у Верховній Раді України з підтримкою України та її народу³.

За обсягом військової допомоги Польща займає друге місце після США, а Чехія – перша країна НАТО, яка передала Україні важку бронетехніку та танки. Не залишилась осторонь у цьому питанні й Словаччина, яка передала Україні системи протиповітряної оборони.

Водночас позиція Угорщини щодо російсько-української війни свідчить про її певну двозначність та навіть подекуди суперечливість. Зокрема, надаючи Україні гуманітарну допомогу та приймаючи українських біженців, Угорщина виступає проти посилення санкцій проти Росії, особливо щодо російського газу й нафти, доходи від збуту яких ідуть на знищення українських міст та мирного населення. Також Угорщина не допомагає Україні як безпосередньо зброєю, так й опосередковано, виступаючи проти будь-яких збройних поставок через свою територію. Однак найбільшого занепокоєння викликає те, що Угорщина наполягає на укладанні «мирного договору» між Росією та Україною, повторюючи при цьому російські наративи та умови.

Щодо ставлення угорського суспільства до подій в Україні, то за результатами опитування Policy Solutions та Závecz Research, проведеного з 25 квітня по 4 травня 2022 року, було виявлено таке:

- 52 % опитаних угорців погодилися, що Путін є військовим злочинцем, оскільки влаштував різанину в Україні, 38 % не погодилися з цим твердженням;
- 42 % угорців (з яких 49 % прихильників партії Фідес) вважають, що Путін напав на Україну через геноцид росіян в Україні, 45 % не вірять в цю тезу;
- 30 % угорців заявили, що не хочуть, щоб поряд з ними жили українські біженці (зокрема, 31 % прихильників партії Фідес та 36 % – опозиційних партій), лише 25 % добре оцінюють таке сусідство⁴.

¹ The Economist (2022). *Who are Russia's supporters?*

<<https://www.economist.com/graphic-detail/2022/04/04/who-are-russias-supporters>> (2022, листопад, 07).

² UNHCR data portal (2022). *Ukrainian Refugee Situation*

<<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location?secret=unhcrrestricted>> (2022, листопад, 07).

³ Wikipedia (2022). *Російське вторгнення в Україну (2022)*

<[https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_\(2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_(2022))> (2022, листопад, 07).

⁴ Bíró-Nagy, A., Szász, A., Varga, A. (2022). *Divided Hungary: political polarization of the Hungarian society.*

Budapest: Policy Solutions <https://www.policysolutions.hu/userfiles/Policy_Solutions_Divided_Hungary_2022_EN.pdf> (2022, листопад, 07).

У переважній більшості позиція Угорщини в 2022 році щодо російсько-української війни видається схожою на ту, якої дотримувалися країни світу в 2014 році. Аналізуючи причини, які могли б обумовити зайняття такої позиції, доцільно звернутися до основоположних засад, якими керуються країни світу у міжнародних відносинах, у тому числі в питаннях щодо миру та його розбудови.

Зокрема, ще в 2007 році ООН надала визначення розбудови миру як низки заходів, спрямованих на зменшення ризику початку або відновлення конфлікту завдяки посиленню державних потужностей на усіх рівнях з метою врегулювання конфлікту, а також створення основи для стабільного миру та розвитку¹. Водночас, як наголошує ООН, діяльність з розбудови миру є ефективною за умови, якщо вона сприяє значному скороченню ризику загострення конфлікту.

Згідно з положеннями Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відношень та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1970 році), загально визначеними у стосунках між державами є:

- принцип незастосування сили або загрози силою;
- принцип мирного розв'язання міжнародних суперечок;
- принцип невторчання в справи, які є внутрішньою компетенцією держав;
- принцип співробітництва держав відповідно до Статуту ООН;
- принцип рівноправ'я й самовизначення народів;
- принцип суверенної рівності держав;
- принцип сумлінного виконання державами зобов'язань, прийнятих ними відповідно до Статуту ООН².

У світлі цього виправдовування своєї позиції небажанням бути «втягнутими у війну», на перший погляд, могло б спиратися на необхідність дотримуватися принципів мирного співіснування держав. Однак, це повністю втрачає свій сенс за умов, коли країна-агресор, навіть після прийнятого Міжнародним судом ООН в Гаазі 16 березня 2022 року рішення про зобов'язання припинити розпочаті 24 лютого 2022 року воєнні дії в Україні, продовжує нахабно нехтувати міжнародними нормами та правом, підриваючи тим самим авторитет найбільш впливової інституції світу.

Варто також зазначити, що трагічні події в Україні безумовно призвели до запровадження на її територіях воєнного стану та здійснення заходів, обумовлених цим правовим режимом. Водночас зміна «мирного» стану торкнулася й багатьох інших держав, які не є безпосередніми сторонами військового конфлікту. До прикладу, у кожній з країн Вишеградської групи було введення надзвичайних станів, а в інших країнах наразі здійснюється активна мобілізація військових сил та посилюється бойова готовність. І за таких умов, коли від мирного життя з кожним днем залишаються переважно спогади, бути осторонь чи займати навіть позицію нейтралітету, аби зберегти якісь уявні мирні відносини з конфліктуєчими сторонами, видається не менш згубним, ніж бути на стороні агресора. До того ж історії добре відомі факти, коли декларація державою свого нейтралітету під час війни не забезпечує в майбутньому її від окупації.

Висновки. Таким чином, стан миру в сучасному світі та існуюча практика міжнародних відносин однозначно свідчать про необхідність кардинальних змін у підходах забезпечення миру та мирного співіснування. Концепти миру сьогодні мають бути значно більшими, ніж поділ на чорне та біле або позитивне чи негативне. У світлі цього слушним видається згадати п'ять підходів до миру, які виокремлює Н. Фанк, зокрема:

- мир з позиції сили («peace through power politics»);
- мир через світовий порядок («peace through world order»);
- мир шляхом розв'язання конфліктів («peace through conflict resolution»);
- мир через ненасильство («peace through nonviolence»);

¹ United Nations Peacekeeping Operations. *United Nations*.

<https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf> (2022, листопад, 07).

² Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відношень та співробітництва між державами у відповідності зі Статутом Організації Об'єднаних Націй, 1970 (Генеральна Асамблея ООН). Інформаційне агентство ЛІГА:ЗАКОН <https://ips.ligazakon.net/document/MU70012?ed=1970_10_24> (2022, листопад, 07).

– мир через особисту та суспільну трансформацію («peace through personal and community transformation»)¹.

Традиційно прийнято брати за основу один з підходів миру, на базі якого вже виробляється подальша стратегія й тактика дій. Однак події сьогодення є свідченням того, що вирішення проблем миру потребують комплексності. Неможливо побудувати мир на основі ненасилля, коли твої міста щоденно руйнують, а на захоплених територіях відбуваються масові катування та вбивства. Водночас неможливо побудувати мир і виключно з позиції сили без подальшої трансформації суспільства.

Іншим важливим чинником розбудови сучасного миру є те, що кожна війна, кожний збройний конфлікт є унікальними за своєю суттю, тому вони також потребують свого всебічного детального поглибленого вивчення. Універсальне рішення для всіх без адаптації до конкретних потреб та інтересів не призведе до бажаного результату в довгостроковій перспективі.

І останній чинник, актуальність якого не втрачається попри роки, – суспільство. Сучасні концепти миру мають віддавати переваги підходам «знизу–вгору», які зосереджені на розвитку громадянського суспільства, самосвідомості кожного громадянина та культурі особистої відповідальності за те, у якій країні ти живеш та який обираєш для неї шлях.

References:

1. Bíró-Nagy, A., Szászi, A., Varga, A. (2022). Divided Hungary: political polarization of the Hungarian society. *Budapest: Policy Solutions* <https://www.policysolutions.hu/userfiles/Policy_Solutions_Divided_Hungary_2022_EN.pdf> (2022, November, 07).
2. *Deklaratsiya pro pryntsyipy mizhnarodnoho prava, shcho stosuyutsya druzhnykh vidnoshen ta spivrobotnyctva mizh derzhavamy u vidpovidnosti zi Statutom Orhanizatsiyi Obyednanykh Natsiy, 1970* (Generalna Asambleya OON) [Declaration on Principles of International Law Relating to Friendly Relations and Cooperation between States in Accordance with the Charter of the United Nations, 1970 (UN General Assembly)]. *Informatsiyne ahent-stvo LIGA:ZAKON* [LIGA:LAW information agency] <https://ips.ligazakon.net/document/MU70012?ed=1970_10_24> (2022, November, 07). [in Ukrainian].
3. Francis, D. (2004). *Rethinking War and Peace*. London: Pluto Press.
4. Funk, N. (2002). Peace Paradigms: Five Approaches to Peace. *Gandhi Marg Journal* <<https://www.mkgandhi.org/articles/peace%20paradigms.htm>> (2022, November, 07).
5. Galtung, J. (2011). *Peace, Positive and Negative. The Encyclopedia of Peace Psychology*. DOI: <https://doi.org/10.1002/9780470672532.wbep189>.
6. Panina, I. G. (2022). Doslidzhennya myru: osnovni teoretychni perspektyvy [Peace research: main theoretical perspectives]. *Politychne zhyttya* [Political life], 1, 92-107. [in Ukrainian].
7. Radio Svoboda [Radio Liberty] (2021). *Rechnyk Putina vidpoviv Zelens'komu pro pryami perehovory shchodo Donbasu* [Putin's spokesman answered Zelenskyi about direct negotiations regarding Donbas] <<https://www.radiosvoboda.org/a/news-putin-zelensky-pryami-perehovory-donbas/31588678.html>> (2022, November, 07). [in Ukrainian].
8. Richmond, O. P. (2008). *Peace in international relations*. London: Taylor & Francis e-Library.
9. The Economist (2022). *Who are Russia's supporters?* <<https://www.economist.com/graphic-detail/2022/04/04/who-are-russias-supporters>> (2022, November, 07).
10. UNHCR data portal (2022). *Ukrainian Refugee Situation* <<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location?secret=unhcrrestricted>> (2022, November, 07).
11. United Nations Peacekeeping Operations (2022). *United Nations* <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf> (2022, November, 07).
12. Webel, C., Galtung, J. (2007). *Handbook of Peace and Conflict Studies*. London, New York: Routledge.
13. Wikipedia (2022). *Mizhnarodna reaktsiya na rosiyske vtorhnennya v Ukrayinu 2022 roku* [International reaction to the Russian invasion of Ukraine in 2022] <https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_реакція_на_російське_вторгнення_в_Україну_2022_року> (2022, November, 07). [in Ukrainian].
14. Wikipedia (2022). *Mizhnarodna reaktsiya na rosiysko-ukrayinsku vynu z 2014* [International reaction to the Russian-Ukrainian war since 2014] <[https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_реакція_на_російсько-українську_війну_\(з_2014\)#:~:text=Ештон%20наполегливо%20порадила%20Росії%20«відвести,щодо%20забезпечення%20правопорядку%20зважаєм%20чином](https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародна_реакція_на_російсько-українську_війну_(з_2014)#:~:text=Ештон%20наполегливо%20порадила%20Росії%20«відвести,щодо%20забезпечення%20правопорядку%20зважаєм%20чином)> (2022, November, 07). [in Ukrainian].
15. Wikipedia (2022). *Rosiyske vtorhnennya v Ukrayinu (2022)* [Russian invasion of Ukraine (2022)] <[https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_\(2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Російське_вторгнення_в_Україну_(2022))> (2022, November, 07). [in Ukrainian].
16. Wikipedia (2022). *Viyна na skhodi Ukraini* <https://uk.wikipedia.org/wiki/Війна_на_сході_України> (2022, November, 07). [in Ukrainian].

¹ Funk, N. (2002). Peace Paradigms: Five Approaches to Peace. *Gandhi Marg Journal*. <<https://www.mkgandhi.org/articles/peace%20paradigms.htm>> (2022, листопад, 07).

17. Wikipedia (2022). *Санкції проти Росії (2022)* <[https://uk.wikipedia.org/wiki/Санкції_проти_Росії_\(2022\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Санкції_проти_Росії_(2022))> (2022, November, 07). [in Ukrainian].
18. BBC News Україна (2020). *Karabakh i Donbas: yak spalakhuyut' "zamorozheni" konflikty i voyuyut bezpilotnyky* [Karabakh and Donbas: how "frozen" conflicts flare up and drones fight] <<https://www.bbc.com/ukrainian/features-54389493>> (2022, November, 07). [in Ukrainian].